

Herman Ákos (1938–2002)

Rövid ideig tartó gyógyíthatatlan betegség következtében életének 64. évében elhunyt dr. Herman Ákos, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) volt főigazgatója.

Miskolcon született, középiskoláit Budapesten végezte, 1961-ben a moszkvai egyetem Színesfém Intézet Kohómérnöki Kar metallográfiai szakán szerzett okleveles kohómérnöki diplomát. 1961-től 1986-ig a Híradástechnika Ipari Kutató Intézetben (HIKI), utána az ezen intézetből létrehozott Mikroelektronikai Vállalatnál (MEV) végzett kutató-fejlesztő munkát kezdetben fejlesztő technológusként, később főosztályvezetőként, majd főmérnökként. Valamennyire sorsszerűnek is tekinthetjük, hogy már munkásságának korai időszakában szorosabb kapcsolatba került a könyvtárral, nemcsak mint fölhasználó kutató, hanem mint főosztályvezető is. Ő volt ugyanis megbízott szakmai vezetője a HIKI jelentős könyv- és periodikaállományt kezelő és szolgáltató nyilvános sakkönyvtárának. Az ezen időszakban végzett szakmai munkáját, eredményeit 1978-ban Puskás Tivadar-díjjal értékelték.

Szakmai és vezetői munkája mellett 1980-ban megszerezte a „műszaki tudományok kandidátusa” címet, és ennek alapján a BME Egyetemi Tanácsa 1981-ben a „BME műszaki egyetemi doktor” címet adományozta számára. A '90-es évek elején az Ipari Informatikai Vállalat vezérigazgató-helyetteseként még szorosabb kapcsolatba került a könyvtárral és a könyvtári informatikával. Ugyanakkor kutatói tevékenységének elismertségét jelzi, hogy 1998–99-ben tagja volt az MTA Elnöki Informatikai Bizottságnak; 1989–94 között a Soros Alapítvány ösztöndíj-bizottságának tagja; 1990-ben beválasztották a MTA Műszaki Osztály Elektronikus Eszközök Bizottságába; több mint 10 évig elnökségi tag volt a MTESZ Híradástechnikai Egyesületében; tagja volt az IUUVISTA (International Union for Vacuum Science and Technology) magyar szakmai bizottságának; az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Vákuumfizikai Szakcsoport titkára, majd elnöke volt. Szakmai rátermettségét, emberi sokoldalúságát mutatja, hogy 1983-tól 1995-ig a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolán előbb docensi, majd főiskolai tanári kinevezéssel komoly szerepet játszott a magyar fiatalok műszaki képzésében, oktatásában.

1993. január 1-jétől pályázat útján az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár főigazgatója lett, és ezt a feladatkört 2001. június 30-áig, nyugállományba helyezéséig látta el.

Már korábban többször is említett sokoldalúságát, rendkívül magas szintű intelligenciáját és vezetői képességét mutatta, hogy a számára viszonylag új alkalmazott informatikai és könyvtárügyi területen is sikeresen helyállt egy olyan időszakban, amikor több, az OMIKK-hoz hasonló információs intézmény meg-

szűnt vagy felszámolásra került. Vezetői rátermettségét az is fémjelezte, hogy sikerült az intézmény működéséhez elengedhetetlenül szükséges, az állami költségvetési finanszírozást meghaladó pénzügyi támogatásokat is megszereznie a különböző felügyeleti hatóságoktól, minisztériumoktól.

Vezetésével az intézmény sikeresen vett részt hazai és nemzetközi – köztük több európai uniós – pályázaton, és úgy tudott egyre komolyabb országos szerepkört betölteni, hogy a változó gazdasági környezetben nemcsak megtartotta hagyományos funkcióit, hanem bővítette is azokat. Mint mérnökember értelemszerűen vonzódott a számítástechnikához, nyitott volt minden olyan új számítástechnikai megoldás bevezetése iránt, amely javította, hatékonyabbá tette a könyvtári szolgáltatásokat. Ugyanakkor mint kutató vénájú és szakmai vaksággal nem megvert ember és vezető kereste az új feladatokat és megoldási módokat. A számítástechnika fejlődése adta lehetőségekkel élve új területeket – adatbázisok építése, szolgáltatása, elektronikus tartalomszolgáltatás, osztott katalogizálás, külföldi dokumentumok gyors, elektronikus úton történő beszerzése a felhasználók kérésére stb. – nyitottak meg irányításával az intézményben. Különösen jelentős volt a külföldi dokumentumok tematikailag széles körére kiterjesztett igen kedvezményes árú másolatszolgáltatás bevezetése, amely jelentős mértékben tágította az OMIKK országos szerepkörét, ismertségét, elismertségét, továbbá ez a tevékenység meghatározó volt a külföldi dokumentumok hazai hozzáférhetőségének biztosításában.

Munkatársai nagyra becsülték mint vezetőt és mint szakembert is. Igen rövid idő alatt nemcsak „megtanulta” a könyvtáros-informatikus szakmát, hanem műszaki intelligenciáját és vezetői tehetségét is jól kamatoztatva az országos szakmai elvárásoknak megfelelően az OMIKK-ot meghatározó információs intézménnyé tette. Ezt a vezetői–szervezői tevékenységet ismerték el azzal, hogy 1995-ben a Művelődési és Közoktatási Miniszter felkérésére az Országos Könyvtárügyi Tanács tagja lett.

Szakmai tevékenységének elismertségét támasztja alá az is, hogy a magyar könyvtári rendszer tizenhat legnagyobb intézményét magába foglaló, 1997-ben indult MOKKA (Magyar Országos Közös Katalogizálási Egyesület) projekt elnökévé őt kérték fel 1998 februárjában. Az a tény, hogy a könyvtáros szakma legrangosabb intézményeit felölelő országos – az adott időszak egyik legfontosabb – projektjének vezetőjévé a szakmában nem túl hosszú ideje dolgozó vezetőt kértek fel, mutatja, hogy milyen rövid idő alatt tudta kivívni Herman Ákos a könyvtáros szakma megbecsülését. Ő ezt a munkát és címet, főigazgatói tevékenységéhez hasonlóan, nem rangnak, hanem kötelezettségnek tekintette, és részletekbe menően, érdemben vett részt az irányítási és összehangolási munkákon túl az egyes részfeladatok megvalósításában is. Munkája, tevékenysége túlnőtt az OMIKK hétköznapi életén, jelentős volt szakmai-publikációs aktivitása: több mint százra tehető az utóbbi nyolc évben tartott azon hazai és külföldi előadásainak száma, amelyekkel a hazai könyvtár és informatika ügyét szolgálta.

Mindezen közmegelegedésre végzett szakmai munkájának és emberi kvalitásának elismeréseképpen 1994-ben Pungor Ernő tárca nélküli miniszter elismerő oklevelét kapta meg, majd 1998. október 23-án eredményes kutatási és vezetői tevékenységéért megkapta a „Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje” kitüntetését. Ezek a kitüntetések is kifejezték azt a pozitív véleményt, amely mun-

katársai között és széles szakmai körben kialakult róla, elismerve hihetetlen munkabírást, aktivitását és elszántságát az intézet és a szakma hatékony működtetésének fenntartásáért.

Széles körű humán érdeklődését és legendásan nagy olvasottságát, gazdag ismeretbázisát példázza, hogy mint tudós szakember is segítette az OMIKK tudománytörténeti kiadványainak elkészítését (pl. Magyarok a világ tudományos-műszaki haladásáért, a Gábor Dénes és Millner Tivadar életét és munkásságát bemutató lemezek), mivel számos esetben saját kutatómunkájára alapozott tanulmányokat is írt a kiadványokhoz. A szakma iránti és „pedagógusi” elhivatottságát példázza, hogy 2001-ben az ELTE BTK könyvtártudományi-informatikai tanszékén tanított.

Tevékenységének utolsó időszakában energiáinak igen nagy részét emésztette fel az a harc, amelyet az OMIKK fennmaradásáért folytatott. Meggyőződéssel vallotta, hogy az általa vezetett intézmény bizonyos ésszerűen átgondolt átszervezésekkel, a megújuló épületben és infrastruktúrával képes lesz ellátni mindazon a feladatokat, amelyeket az országos szerepkör és a változó felhasználói igény az intézmény számára kijelöl. Emberi és vezetői tevékenységét, harcát ebben az esetben – talán életében igazán először – nem kísérte siker.

Élete volt a munka és a családja. Jelentős gyűjtő- és előkészítő munkát végzett annak érdekében, hogy nyugdíjba vonulása után megírhatta az OMIKK történetét, amely mintegy folytatása lett volna az 1983-ban kiadott centenáriumi kiadványnak. Sajnos a munka folytatását, a történet megírását megakadályozta korai és hirtelen halála.

2001. június 30-án ment nyugdíjba, azzal egy időben, amikor az OM döntése alapján az OMIKK-ot összevonták a BME könyvtárával. Munkásságának elismeréseképpen az egyetem Rektori Tanácsa a „BME OMIKK Címzetes Főigazgatója” címet adományozta dr. Herman Ákosnak. Az élet és a munka egybeforrását az a sorsszerű egybeesés is jelképezi, hogy pontosan a halála napján, 2002. február 28-án telt le a nyugdíjba vonuláshoz járó 8 hónapos felmondási ideje, és kezdődött volna el igazi nyugdíjas élete.

Stubnya György

Mártván Gyula (1932–2002)

Nem közhely, hanem igazság, ha azt mondjuk, hogy mindenkinek, aki ismerte, hiányozni fog a hazai könyvtári életben. Mindenkinek aki szorosabban együtt dolgozott vele, aki tanítványa vagy aki egyszerűen csak egy munkahelyen belüli kollégája, esetleg csak ismerőse volt. Hiányozni fog kedvessége, humora, érzékenysége, segítőkész lénye. Hiányozni fog a szakmának is mindaz, amit akár az osztályozás általa annyira szeretett területén tett, akár a módszertani munkában, különösen pedig az oktatásban, tanárként és szervezőként egyaránt. Nehéz elképzelni, hogy nem látjuk többé mosolyát, nem látjuk, nem érezzük emberi érdeklődését, de az is igaz

hihető, hogy haragosnak, megbántottnak sem látjuk (igaz ugyan, hogy – a valamilyen értetlenség vagy hiba miatti – sérelem általában nem sokáig tartott).

Mártyán Gyula munkácsaládból származott, de felcseperedésétől kezdve tovább akart tanulni. A felvételi eljárás akkori rendjének szeszélye sodorta a bölcsészkar könyvtár szakára, de későbbi életútját ismerve mind neki, mind szakmájának jó szolgálatot tett ez a szeszély.

1956-ban szerzett oklevelet, és a Dunakeszi MÁV Járműjavító szakszervezeti könyvtárába került, de innen hamarosan, 1957-ben az – akkori nevén – Országos Műszaki Könyvtárba ment át. Itt – és ez egy hosszan tartó szakmai szerelem kezdete – osztályozó lett, kitűnő kollégák (mint Hollós Miklós és Orosz Gábor) társaságában. 1961-ben a Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztályára helyezték, de nem nagyon kedvelte a minisztériumi munkát, ezért amint tehetete, visszatért a szakkönyvtári környezetbe: 1963-tól 1968-ig az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központban dolgozott feldolgozási és ezen belül ismét osztályozási területen. Erre az időszakra esik, hogy – az úttörő őskorban – elvégzett egy, a gépi lyukkártya-technika könyvtári és szaktájékoztatási célokra való használatával foglalkozó tanfolyamot.

1968 májusa azonban már ismét első szakkönyvtári munkahelyén és egyben utolsó munkahelyén, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban találja, ahol a nem sokkal korábban létrejött Országos Kutatásnyilvántartásban dolgozott, ismét osztályozóként. Ebben az időben Lázár Péter már bevonta az Egyetemes Tizedes Osztályozás magyar nyelvű teljes kiadása és a Kiegészítések és Módosítások az ETO-hoz megjelentetésének előkészítő munkáiba, amit mindvégig eredményesen végzett. Az Országos Kutatásnyilvántartásból rövidesen a Fejlesztési és Szervezési Igazgatósághoz került, annak módszertani osztályára. Időközben tanítani is kezdett a szép emléké két és fél éves műszakikönyvtárosképző szaktanfolyamon, ahol kezdetben könyvtártant és osztályozást, utóbb csak osztályozást tanított. A Fejlesztési és Szervezési Igazgatóságon egy idő után a könyvtárosképzés szervezési feladatait is átvette, és ezt a feladatkört – tehát az oktatást és annak szervezését – az oktatási követelmények változásai során létrejött különböző tanfolyam típusok idején megtartotta.

Megviselte az (ekkor már jó ideje Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár nevet viselő) OMIKK beolvasztása a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Könyvtárába és Tájékoztatási Központjába, és az, hogy ezzel az általa szervezett képzés elvesztette jól kiépült bázisát. Mégsem adta fel, és megszervezte, sőt meg is indította a könyvtári asszisztensképzés – az ő életében sajnos utolsó – tanfolyamát a volt OMIKK Gyorskocsi utcai épületében. Megindulását még megérhette, de ezután hirtelen vége szakadt szakmai pályafutásának és életének.

Lelkesedni tudó ember volt. Ezzel együtt járt, hogy érzékeny ember is volt, nagyon rossz néven tudta venni, ha valaki személyében, különösen pedig ha munkájában megbántotta. Ugyanakkor nem volt haragtartó, egy jóízű kacagással napirendre tudott térni a korábban neheztelését kiváltó tettek vagy állítások felett.

Vidám ember volt. Szűkebb és bővebb környezetében ismert volt, mint valamilyen „vicc-forrás”, amihez még hozzájárult, hogy a vicceket egyéni ízzel mondta el, és hatalmasakat tudott hahotázni ha – ami ritka eset volt – valaki a társaságban olyan (persze jó) viccel állt elő, amelyet (ritka eset) nem ismert.

Fogékony lelkületű ember is volt. Ezt példázza – nem nagy számú – verse is, amelyekből feltárul lelkivilága, gondolkodásmódja és – nem utolsó sorban – tehetsége is.

Vajda Erik

Azt hisszük, méltóképpen búcsúzunk tőle egyik korai versét idézve:

Bocsásd meg

*Bocsásd meg, hogy csak vetettem,
de nem arattam le, Uram.
Hogy simogató kezemből elrepült
minden madaram.*

*Hogy sose akartam túlságosan
a vágyam elérni...
És ha beteljesült is, amiért
nem tudtam vele élni.*

*Tudod, szerettem volna különb lenni
mindig a rossznál,
s e keserves akarásban
én nem leszek soha jobb már.*

*Nézd el, hogy barma voltam
e másoknak való világnak;
hogy ennyit is vettem belőle,
s nem hagytam mindent másnak.*

*Bocsásd meg, am'ért megalkuszom,
hogy gyűlölöm a harcot;
hogy távoli, ami körülvesz,
és idegenek az arcok.*

*Bocsásd meg, am'ért idétlenül,
elhamarkodva élek,
de köt az idő, pányvád rövid,
s én csak Tőled félek.*

A 3K szerkesztői – maguk sem értvén, hogyan történt a dolog – elnézést kérnek olvasóiktól és természetesen Nagy Attilától, a lap márciusi számában megjelent *Szövegértés és periodikaolvasás középiskolásainknál* című cikk szerzőjétől. E cikk közlésében ugyanis súlyos, értelemzavaró hibák történtek. Egyrészt a 36. oldalon szereplő táblázat címe értelemszerűen: **A legolvasottabb hetilapok listái**, másrészt a *folyóiratok* népszerűségét bemutató táblázat egyszerűen „kimaradt” a szöveggörnyezetből. A szerző tehát értelmezi, kommentálja az eredményeket, amelyek nem jelennek meg az érdeklődő olvasó előtt. Miután itt egy országos vizsgálat részeredményeiről ad számot Nagy Attila, a helyreigazítás egyetlen korrekt módja kizárólag az lehet, ha a két jó táblázat, helyes feliratokkal, az eredeti szöveggörnyezetben jelenik meg. Az eredeti cikk csakis ezzel a kiegészítéssel, részben ismétléssel válik valóban következetessé, értelmezhetővé.

Hetilapok és folyóiratok olvasása a 15–17 évesek körében

Hetilapok

Az olvasási gyakoriságokat bemutató táblák szinte refrénszerűen ismétlődnek, csak az olló szárai még inkább szétnyílnak. A gimnáziumi tanulók 68 százaléka számol be rendszeres és időnkénti hetilapolvasásról, míg ugyanezt a szakképző intézmények tanulóinak fele vallja magáról. A nemleges választ adók esetében viszont már 2:1 a szakképzősök javára (22% kontra 11%). A szakközépiskolások most is közvetlenül a gimnazisták sarkát tapossák.

Innen kezdve a különbségek látványosabbak lesznek, ezért két rangsort mutatunk be párhuzamosan, az országos minta és a kontrollcsoport adatait.

A legolvasottabb hetilapok listái
(A megkérdezettek százalékában)

Országos (100% = 1102 fő)		Felekezeti (100% = 105 fő)	
1. Story	13	1. HVG	32
2. Kiskegyed	12	2. Élet és Tudomány	29
3. TVR-hét	11	3. Nők Lapja	18
4. Nők Lapja	8	4. Story	11
5. Meglepetés	5	5. Newsweek	6
6. Sztár Sport	3	6. Auto-motor	5
7. Halasi Tükör	2	7. Demokrata	5
8. Színes RTV	2	8. Kiskegyed	4
9. TV Újság	2	9. Meglepetés	3
10. HVG	2	10. Színes RTV	3
11. Tina	2	11. Híres Festők	2
12. Hölgyvilág	2	12–13. Reformátusok Lapja; Új Ember	2

Jól tudjuk, hogy az összevetést sokkal árnyaltabban, bontottabban is be kellene mutatnunk. Mégis egyetlen példával világítsuk meg a fentiek jelentőségét. A HVG esetében az országos mintában szereplő 2%-os arány pontosan 24 tanulót képvisel az 1102-ből, de csak 11. osztályos gimnáziumi tanuló 187 fő volt közöttük, míg a felekezeti 105 megkérdezettből 32-en írták be ennek a lapnak a címét. Vagy a Nők Lapja esetében 88 áll szemben a 18 szavazattal. Az eltérések tehát egyértelműen szignifikánsak!

Folyóiratok

A gimnazisták válaszadói hajlandósága, címeiket leíró kedve mit sem csökkent ennél a kérdésnél, ellentétben az érettségi bizonyítványt nem adó iskolatípust látogatókkal.

Vigyázat! Itt nem az iskolatípus egészét minősítjük, de esetünkben kizárólag a 9. és a 11. osztályt látogatók kerültek a megkérdezettek mintájába. Tehát a folyóiratok olvasását firtató kérdésünkre a gimnazisták 65%-a időnkénti (33%) és rendszeres (32%) olvasónak vallotta magát, ellentétben a szakképző intézetek tanulóinak 35 százalékával. A fentiek folytatásaként ismét nagyobb a feszültség, ha a nemmel válaszolókat (34% szakképzős kontra 13% gimnazista) állítjuk szembe egymással. A kontrollcsoportból 5% tartozik ebbe (a folyóiratokat egyáltalán nem olvasók) kategóriájába.

A legolvasottabb folyóiratok listái
(A megkérdezettek százalékában)

Országos (100% = 1102 fő)		Felekezeti (100% = 105 fő)	
1. Bravo	20	1. Rubicon	11
2. Popcorn	13	2. Cosmopolitan	9
3. 100xszép	12	3. Chip	5
4. IM	10	4. FHM	4
5. Cosmopolitan	5	5. Természetbúvár	4
6. CKM	5	6. Topic	4
7. Joy	5	7. Cinema	3
8. Bravo Girl	5	8. Filmvilág	3
9. PC Guru	4	9. Fotóművészet	3
10. FHM	2,5	10. História	3
11. Playboy	2	11. National Geographic	3

Listáinkban a Cosmopolitan és az FHM a két „legkisebb közös többszörös”. Egyébként pedig radikálisan különböző struktúrák feszülnek egymással szemben, holott az egységes Nemzeti Alaptanterv áll a teljes magyar iskolarendszer hátterében.

(Azonban a címeket közelebbről vizsgálva, a rövidítéseket feloldva: FHM = For Him Magazine, magyarul Férfiak és Hímek Magazinja, CKM = Céltudatos, Kalandvagyó Férfiak Magazinja eléggé egyértelmű, hogy a nemi szerepek kialakulásának viharos időszakában – a nyilvánvaló eltérésekkel együtt – az érdeklődés bizonyos fokig az iskolatípustól függetlenül sajátos, részben csaknem azonos olvasói profillal jár együtt.)

Most szinte csak emlékeztetőként idézzük fel (amint erről már előző cikkünkben bővebben szóltunk: Könyv és Nevelés 2001. 3.), hogy egyik kérdésünkkel kifejezeten az internethasználat részleteiről tudakozódva, a sajtó ilyen jellegű olvasása külön tételként szerepelt vizsgálati apparátusunkban. Ott is a gimnazisták (de nem a felekezetiék!) vezetik a listát, hiszen válaszaik szerint 19% gyakran, 39% pedig néha (havonta) böngészi a sajtó fent bemutatott termékeit a világháló segítségével a képernyőn. Íme egy fantasztikus eszköz! De mire is használják 15–17 éves diákjaink, tanáraik, könyvtárosaik és szüleik?

Itt álljunk meg, és egyetlen adatpár szembesítésével tegyük még élesebbé a kontrasztot! A kódolási eljárás folyamatában ugyanis nem csupán kigyűjtöttük a leírt címeket, hanem a adatok egészét összevetve négy kategóriába soroltuk a válaszolókat:

- 1) sajtót nem olvasók,
- 2) szegényes választék (csak napilap, TV-újság, kommersz lapok),

- 3) közepes választék: kulturális, informatív szempontból közepesen értékes és kommersz lapok vegyesen,
- 4) kulturális és informatív szempontból értékes lapok széles választéka, dominanciája.

A részleteket mellőzve, csak a közepes és az értékes kategóriába soroltak összesített arányát 10% kontra 41%-nak találtuk, ha kizárólag a 11. osztályosok állami és felekezeti iskolákba járó csoportjaira figyeltünk.

Ki és hogyan egészíti ki az évente, havonta, hetente szükségképpen elavuló tankönyveinket? Ki, mikor, hol ébreszt középiskolásainkban érdeklődést a szórakoztatás és a számítógépek világa mellett még más területek, például a történelem, a művelődéstörténet, általában a természettudományok, a földrajz, a biológia, a kémia, a fizika, a csillagászat, a környezet- és a természetvédelem, netán a legfrissebb szépirodalom iránt?

Érdemes lenne pedig ilyen jellegű feladatokkal ellátni őket, hogy könyvtári, számítógépes kutakodások után kinyílják előttük egy sokkal érdekesebb világ, s közben észrevétlenül, az új, az izgalmas, az ellentmondásos, az újabb kérdéseket indukáló ismeretek megvitatása, beépítése közben még szövegértési készségeik is radikálisan fejlődnének. (Az olvasási készség tudniillik éppen az ismeretlen szövegek rendszeres olvastatása révén csiszolódik a leghatékonyabban.)

Ezek hiányában pedig aligha lesznek erős középosztályi kultúrával, 2-3 idegen nyelv tárgyalási szintű ismeretével, továbbtanulási, szakmaváltási, továbbképzési esélyekkel felvértezett, az Európai Unióban magabiztosan, öntudatosan, egyenrangú félként tárgyaló és érdekérvényesítő polgáraink.

Nagy Attila

